

Петко Р. Славейков

Великата идея на българите

Годината 1869 ще се отличава като една от най-знаменитите колцета във веригата на новата наша история. Защото в тази година българският народ, задържан дълго време от врътливото и досега отстъпващото решение на въпроса, реши се да го остави настрана и да тръгне сам напред, в събирането на своите пръснати и залинели сили и в залягането да улучшава и поправя състоянието си.

Като за нас не е малка стъпката, която направи нашът народ, тъй също не са малки и нейните следствия. Нов един дух проникна и премина през замъртвялото наше тяло, нов живот задуха в основите на нашето устройство, нова деятелност обзе всичките наши части и ний като че се събудихме на нова борба за материалното и моралното си въздигане – с една дума, всичкият български бит като че въстава и се напъва да прави една по-силна крачка да прескочи една по-голяма пречка и да се вземе един степен по-горе в умствената стълба на своето развитие.

И като положим, че общото движение на нашето развитие стъпва в кръга на просвещението, сир[еч] че положението на народа ни се означава според положението на нашите учебни заведения според тяхното количество, според каквината им и според състоянието на нашата книжнина, то читателите ни ще са в състояние да познаят, че и стъпката, която сме направили и предлежи да направим, че излязва навън от кръга на нашето стремление към образованието.

За от тази страна като говорим, ний можем вече да кажем, че ако и да не е доколкото трябва развит народът ни, то е доволно подготвен, за да подземе всестранно въпроса за училищата, да разисква съставните негови части и да тури в действие решението, което би означавало явното мнение. Този въпрос, слабо досегнуван досега, не е бил сериозно и обществено разискван, но днес, види се, вече е дошел до зрението си. Настанало е вече време, за да обърнем всичкото си внимание връз състоянието и наредбата на нашите училища. Настанало е време да се постареем, за да турим поменатото наше към просвещението движение върху основи, които да могат да оздравят умственото и нравственото ни напредване.

За да покажем по-живо нуждата на тези реформи, нека ни бъде позволено да направим един кратък преглед на днешното наше учебно състояние.

От деня, когато удари часът на нашето пробуждане, до днес, предметът, който е единствено привличал нашите занимания, бил е: събудението на народа. Във всичките общини първото събудяване се е означавало с отварянето на по едно училище; не както естествено е бивало,

устроението и наредата на тези новоотворени училища е зависело от волята на учителите и то е носело на себе си отпечата на техните способности и достойнства; и тъй е ставало, щото през течението на времето училищата, които всяка община, всякой фрад или село са отваряли, всички са били по един особен начин устроени, с особена метода, а още и с разни и често даже съвсем несгодни учебни книги. При това нека забележим, че всяко променение на учителите привождало е и нови променения в учебния курс; а като си представим колко честоса ставали тези променения – то ще можем да си въобразим хаоса, бъркотиите и нередовностите, които са владели и владеят още в кръга на нашето развитие в науките.

От това става твърде ясно, че нашето направление в науките е съвсем недостатъчно. Всякой ученик е учил или учи още нещо, но таквот, което му е дошло и му иде като от кой вятър е веял вчера или вее днес и който ще вее утре; нищо постоебно, нищо основно, нищо трайно.

При всичко това познаването на ползите от науката беше станало доста чувствуемо в България и множество наши съотечественици се пръснаха по европейските високи и редовни учебни заведения, за да свършат един кой да е правилен и пълен курс, а доста от тях се и завърнаха вече. И правото е, че ний не можем да отречем, че нашето отечество не е видяло значителни ползи от тях. Но трябва да признаем, че действието на тези наши млади учени е далеч от да е било таквот, каквото при други обстоятелства би могло да бъде. Защото те, пръснати по арзни страни на Европа, свършили са науките далеч от отечеството си, всред чужди народи; по това и са получавали и различно възпитание, приемали са разни начала и най-несъобразни вдъхновения. От това произлезе, че мнозина от тяхне са се нито завърнали в отечеството си, други ако и да са дошли, не са могли или не са умели да съобразят своята деятелност с изтинните нужди на народа, трети пък, които се посветиха на учителското звание, не сториха освен за умножение на общия смут да приложат още по някоя метода в нарежданието на училищните преподавания.

Ето очертанието на таз епоха, която ний наскоро с божата помощ ще измением. Нашите читатели виждат, че у нас се е действувало нещо, всякой гражданин, всякой учител, всякой ученик и всякой друг по-развит българин е действувал по частно, засебно, и ний можем да кажем, че сме получили за резултат цял куп неслепени и неслобени ползи. Не туй само можехме и да получим, туй можеше само да ни даде първата част на таз епоха на нашето развитие, защото, ако кажем да вникнем по-

добре в духа на тази епоха и да изследваме по-точно направлението ѝ, ще съгледаме, че главната наша цел е била само как да тръснем от врата си гърците: стремлението ни към учението едва ли не е било смятано само като средство на това. По тази причина и ний че нашите общини и народът въобще служили са си с това средство само толкоз, колкото им е било нужно, за да постигнат целта си. От това се и забележава, че онези градове, които можеха донегде да се освободят от ярема на фанариотското владичество, тамо се показва изпосле и равнодушие някакво към училищата: а то е, защото се вижда, че нямат още първо понятие за тях и само пред вида на неприятеля си тъкмят оръжията. По границите само някъде, дето българщината при събужданието си идеше в стълкновение с гърцизма, съсредоточаваше се още някакъв живот, някаква деятелност. В Пловдив например, дето борбата между двата елемента е получила един траен и нерешим характер, образованието е най-добре успяло, училищата са били предмет на постоянни занимания; и този пример е достатъчно да се покаже естествеността на характеристиката, на тази епоха, според както я изложихме.

Но и туй направление, ухрабно от тази страна, не се забави да принесе полза от друга. Неоспоримо е днес, че идеята за отръгнуванието ни от гърците и за възстановлението на черковната ни независимост, е, която е най-вече съдействувала за обединение и осредоточение на всички българи, като стана точка за тежненията и стремленията на всички; и днес, когато денят на тази идея залязва, тя оставя българския народ, снабден с чувство за единство и за съвокупно действие, пред зорите на другия работен ден за уреждане на учебните наши заведения, при които, както вече рекохме, се е събрал уже доволен куп на неслобени ползи.

Ний сме честити, като можем да забележим, че от встъпванието на текущата година доста заявления станаха от страна на народа към това ново направление (както с време сме помянували за тях), и това, що ни прави да се радуваме, е, че тези заявления от ден на ден стават повече и у народа въобще се показва по-силна воля за деятелност на това поприще; и то е, което ни насърчава да излезем с настоящите редовци и да произнесем тържествено, че е настанало вече време да се действа по тази част.

Нека убо съгласим силите си и задружно, всенародно да предприемем устроението ако не на друго някое по-високо народно училище, а то поне на една първа гимназия, в която като свършват учениците, да могат да постъпят в кой да е университет. Нека положим всичките си

грижи за осъществяването *на тази велика за нас идея*, на тази необходима народна потребност.

Като изваждаме на вестникарския губер за разискване, ний не ще се разпостираме сега да разправим за ползите от таквоз едно учебно заведение, ни за неговото влияние върху нарежданието и на всичките съществуващи и будущи училища в отечеството ни; а още по-малко да влязваме в подробности върху устройството и програмата на таквоз едно народно учебно заведение. Ний оставяме инициативата за всичко това на тезо, на които принадлежи, без да отричаме стълповете на листа си за всякого, който има воля и който умее да мисли и да говори за това, а ще се върнем в идущия брой да поговорим где е най-добре да се устрои таквоз едно учебно заведение.

КРАЙ

Статията е публикувана във в. „Македония“ през 1869 г.

Източник: Словото
Набиране: Боян Йоцов

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/4143>]